

Carl-Gunnar Eriksson

Om tobak — en vägledning till litteraturen

Socialstyrelsens nämnd för hälso-upplysning, Stockholm 1980, 110 s

Lily Pincus & Christopher Dare

Familjehemligheter

Wahlström & Widstrand, Stockholm 1980, 192 s, ca kr 65:— inkl moms

Big-Britt Almström

... så ska vi ha't ...

Några exempel på miljöförbättringar för barn under 1970-talet
Socialstyrelsen/LiberFörlag, Borås 1980, 151 s, ca kr 70:— inkl moms

Sekretariatet för framtidsstudier:

Kåre Berglund, Inge Dahn, Bo Hansson, Ebba Lyttkens, Anna-Lisa Thelander, Ruth Wächter

Omsorg och människosyn

6 uppsatser om människosyn i omsorg och samhälle
LiberFörlag, Stockholm 1980, 230 s

Sfph:s monografiserie nr 13

Solveig Cronström-Beskow

Samtal om självmord

Svenska föreningen för psykisk hälsovård, Stockholm 1979, 50 s

Harald Ofstad, Barbro & Folke Carlsson, Sture Gustafson & Helena Frykstrand

Livsboken

Gidlunds, Södertälje 1980, 129 s, ca kr 46:— inkl moms

Berit Hedeby

Mitt liv är mitt!

En bok om självmord och självmordsförsök
Zindermans, Uddevalla 1980, 195 s

Ragnar Andersson & Leif Svanström

Olycksfall i arbete

— analys och åtgärder

AWE/Gebers, Malmö 1980, 111 s, ca kr 73:— inkl moms

Gunnar Christiansson

Barnolycksfall

— att förebygga och behandla
Studentlitteratur, Lund 1980, 151 s, ca kr 62:— inkl moms

Krut 14:

Exemplet Norrbotten

Elevkamp mot arbetslösheten

Föreningen Kritisk Utbildningstidskrift, Stockholm 1980, 98 s

Britt-Inger Lind & Torsten Fredriksson

Kärlek för pengar?

Ordfronts förlag, Stockholm 1980, 215 s, ca kr 49:— inkl moms

Mia Rossetti & Anita Wittkull

Gubbar, grannar, socialarbetare ...

LiberFörlag, Stockholm 1980, 141 s

Socialstyrelsen redovisar 1980: 1

Isolering eller gemenskap?

Etniska minoriteter och bostadssegregation
Liber distribution, Stockholm 1980, 40 s

Socialstyrelsen

Andras barn — våra barn

Del 1 Gruppledaranvisningar
Liber distribution, Stockholm 1980, 23 s

Socialstyrelsen

Andras barn — våra barn

Del 2 Studiehäfte
Liber distribution, Stockholm 1980, 40 s

Jean Baker Miller

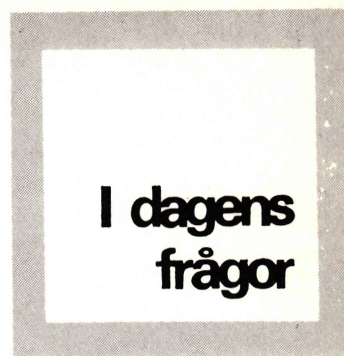
En ny kvinnopsykologi

LiberFörlag, Helsingborg 1980, 154 s

Björn Magnér

Hur vet du det?

Socialanalys i praktiken
Esselte studium, Göteborg 1980, 171 s

Red: Sten Söderberg

Skall patienten bli nämnd i sjukvårdslagen?

I höst är det meningen att riksdagen ska ta ställning till förslaget om ny hälso- och sjukvårdslag. Enligt förslaget ska sjukvården bl a "erbjuda sina tjänster till alla på lika villkor" och "utgå från den enskildes ansvar för sin hälsa".

Av allt att döma så kommer m a o patientens status att ändras — från att ha varit passivt vårdobjekt till att få lagstadgade rättigheter. I dag nämns till exempel inte patienten med ett enda ord i sjukvårdslagen.

Under hela 1970-talet har en hel flora av föreningar, råd och nämnder vuxit fram, för att ta tillvara patientens rättigheter. Sedan början av årtiondet har också många landsting bedrivit försöksverksamhet med olika former av patientombudsmän respektive kontaktombud eller förtroendemannaråd.

Inom Stockholms läns landsting har försöksverksamheten med förtroenderåd varit så gott att man beslutat att införa dem vid långtidsvårdssjukhusen och de psykiatriska klinikerna i området. Samtidigt rekommenderades att man skulle införa anhörigträffar, som ett slags indirekt patientinflytande — på träffarna kan naturligtvis också den som berörs — patienten delta.

Från och med den 1 juli i år gäller en lag om förtroendenämnder inom varje landsting. De ska finnas på försök fram till 1985, då verksamheten ska utvärderas.

Mer om den nya lagen liksom om bakgrunden finns att läsa i *Socialnytt* 6/80.

Vad är arbetsterapi?

I *Arbetssterapeuten* (13/80), organ för Förbundet Sveriges arbetsterapeuter, skriver redaktören Inga-Britt Lindström i en ledare:

Arbetssterapi är fortfarande en alltför okänd verksamhet i det svenska samhället. En av FSA:s viktigaste uppgifter är att öka kunskapen om arbetsterapi. Vi måste få vårdpolitiker och övriga yrkesgrupper på vårdområdet att öka sina kunskaper om vad arbetssterapi är. I den nuvarande utvecklingen av primärvården av företagshälsovården och i utbyggnaden av äldreomsorgen har arbetsterapi inte alls den plats i planeringen som från konsumentsynpunkt, effektivitetssynpunkt och ekonomiskt sett borde vara självklart. Här har vi alla ett ansvar. Det räcker inte med insatser från förbundsstyrelse eller kretsansvariga. Alla FSA-medlemmar måste medverka i spridning av kunskap om arbetsterapi. Vi måste lära politiker, lära vårdplanerare, lära läkare m fl grupper arbetssterapi. En uppföljning av den kampanj med namnsamling och politikerbesök, som gjordes våren 1979 är på sin plats.

Översynen av arbetssterapeututbildningen kommer under hösten in i ett avgörande skede. Vi har vunnit det första steget, men flera återstår.

Utvecklingen av vårt eget yrkeskunnande genom en väl fungerande kursverksamhet samlat i egen regi och tillsammans med andra är en viktig uppgift. I höst tillförs ytterligare kansliresurser till detta. Landstingens personalutbildningsutredning (PUR) är här viktig att bevaka. Undersök vad som händer i Ditt landsting.

Missbruk: arbetsföra i skyddade verkstäder

Bristen på arbetskraft är skriande inom den svenska verkstadsindustrin. Det aktuella behovet ligger någonstans mellan 10 000 och 12 000 obesatta tjänster, skriver *SAF-tidningen* (25/80).

Samtidigt anställer den statliga företagsjätten Samhällsföretag fullt arbetsför arbetskraft i sina skyddade verkstäder. Människor som av olika skäl inte vill flytta från sin nuvarande bostadsort.

– Det är fullt rimligt att kräva att arbetskraften flyttar till de delar i landet där arbetstillfällena finns, säger arbetsmarknadsminister Ingemar Eliasson.

– Om det inte föreligger allvarliga skäl att anställa en frisk människa i en skyddad verkstad ska dessa naturligtvis användas till det de är avsedda för. Att ge handikappade en möjlighet till ett meningsfullt arbete.

Som sådana allvarliga skäl anger arbetsmarknadsministern svårigheter att flytta familjen och nära till pension.

Företagshälsovård – staten sämst

Staten är dålig på att ge sina anställda företagshälsovård. Både de privata företagen och kommunerna är generösare. Detta framgår av en kartläggning som företagshälsovårdsutredningen gjort.

Syftet med kartläggningen är att "ge en bild av vilka företag som har respektive inte har företagshälsovård och samtidigt kartlägga den befintliga företagshälsovården".

Utredarna definierar företagshälsovården utifrån SAF-, LO- och PTK-avtalet från 1976 med riktlinjer för företagshälsovården. Detta innebär bl a att det skall finnas både en medicinsk del och teknisk del för att företagshälsovården skall "godkännas" av utredarna och att den medicinska delen huvudsakligen skall arbeta förebyggande.

Kartläggningen visar att 48 procent av dem som yrkesarbetar mer än 20 timmar i veckan har tillgång till företagshälsovård. Mest utbyggd är företagshälsovården i Västmanlands län och i Gävleborg, minst i Halland och Södermanland, räknat i procent av de yrkesverksamma som arbetar minst 20 tim/vecka.

Samtliga landsting har ordnat företagshälsovård för sina anställda. Bland de kommunalanställda har 65 procent företagshälsovård mot 45 procent av de privatanställda (inklusive de statliga bolagen) och 20 procent av de statligt anställda.

Utredningen föreslår att yrkesmedicinska kliniker inrättas vid alla regionsjukhus och sjukvårdsområden utom Gotland. Redan 1985 borde de vara i funktion.

Minskad sjukfrånvaro

Sjuktalet var 1979 22,2. Sjuktalets utveckling de senaste åren visar att sjukfrånvaron nu minskat efter en ökning i mitten av 70-talet. Så här har sjuktalet utvecklats de senaste åren.

År	Sjuktal
1973	19,2
1974	20,9
1975	22,0
1976	22,9
1977	22,8
1978	22,8
1979	22,2

Det preliminära sjuktal som riksför-säkringsverket sedan 1977 räknar fram för varje kvartal visar också på en minskning första kvartalet 1980 jämfört med motsvarande kvartal förra året. Det preliminära sjuktalet för första kvartalet 1980 var 6,0 – samma preliminära siffra som för första kvartalet 1977.

Om man räknar med såväl anställda som företagare och hemmakar var sjuktalet 1979 22,2 för män och 22,1 för kvinnor. Ser man enbart till gruppen anställda var sjuktalet 1979 högre för kvinnor (24,8) än för män (22,7).

Sjuktalet i olika åldersgrupper framgår av följande siffror:

Ålder	Sjuktal
16–19 år	11,5
20–29	18,0
30–39	17,8
40–49	22,6
50–59	31,2
60–64	33,8
Samtliga	22,2

Om man ser till sjuktalet på olika orter leder storstäderna med 30,4 för Göteborg, 27,8 för Malmö och 25,6 för Stockholm. Lägst i landet låg Gotlands län (och kommun) med 16,0.

Synskadades rätt till dagspress

– Det är en rörande enighet från bl a departementshåll, politiker och tidningsutgivarföreningen, att synskadade ska ha rätt till dagspress. Det säger Leif Johansson, informationssekreterare på Synskadades Riksförbund, med anledning av den kon-

ferens som Synskadades Riksförbund anordnade den 22 maj.

Konferensen ordnades för att sammanfatta de försök som nu är igång för att ge synskadade tillgång till dagliga tidningar.

I dag saknar de synskadade dagliga tidningar, men under det senaste året har tre tidningar gjort försök med kassetidningar. De tre är Kronobergaren i Växjö, VLT i Örebro och NSD i Luleå.

Dessa tidningar, som har fått bidrag från Allmänna Arvsfonden, har bevisat att det i dag finns teknik att ge synskadade dagstidningar, anser Synskadades Riksförbund.

Folkpartiregeringen tillsatte strax före valet en utredare, Jan-Otto Modig. Han skulle utreda förutsättningarna för de synskadade att få dagliga nyheter. Utredningen har ännu inte fått några direktiv.

De döva och TV

Sveriges Dövas Riksförbund kräver att radionämnden granskar Sveriges Radios service – eller rättare sagt, brist på service – åt döva under arbetskonflikten. Vi anser att Sveriges Radio brutit mot paragraf 6 i radiolagen om att bolaget skall respektera alla människors lika värde och att de brutit mot paragrafer i avtalet med staten som stadgar att programutbudet skall utformas så att det tar hänsyn till olika förutsättningar hos befolkningen.

Döva kan inte höra. Den enda nyhetsservice Sveriges Radio ger döva är textningen av det korta Aktuellt kl 18.00. Under konflikten var det genomgående så att viktiga, snabba nyheter sändes utan text i Aktuellt kl 18.00. Detta trots att vi både muntligt och skriftligt påpekade att TV är det enda nyhetsmedium som snabbt kan nå döva.

I sin ambition att vara först med det sista svek Aktuellt oss döva titrare. Vi fick ingen text och fick alltså inte veta vad som hände. TV skulle naturligtvis aldrig ha sänt ett nyhetsinslag utan ljud, men våra behov struntande man i. Vi betraktas tydligen inte som en lika viktig målgrupp som andra. Detta strider mot principen om att hävda alla människors lika värde, uttalar Sveriges dövas riksförbund (SDR:s) årsstämma.

12,3 promille av BNP till forskning

De statliga anslagen för forskning och utveckling (FoU) beräknas uppgå till ca 5 960 miljoner kronor budgetåret 1980/81. Det framgår av en rapport som framställts inom SCB på uppdrag av forskningsrådsnämndens delegation för studier av forskning och forskningsorganisation. Rapporten bygger på en analys av statliga anslag till FoU över statsbudgeten för 1980/81 (inkl de affärsdrivande verkens FoU). I rapporten görs även vissa jämförelser med analysresultat från de senaste åren.

Jämfört med motsvarande budgetanalys från föregående år har FoU-utgifterna ökat med 550 miljoner kronor eller 10 proc. Sedan budgetåret 1975/76 har FoU-utgifterna ökat med nästan 2 900 miljoner kronor räknat i löpande priser.

De statliga FoU-utgifternas andel av de totalt budgeterade statsutgifterna uppskattas i rapporten till 2,9 proc för budgetåret 1980/81.

De statliga FoU-anslagens andel av bruttonationalprodukten (BNP) beräknas uppgå till 12,3 promille för budgetåret 1980/81. Andelen ökade fram till budgetåret 1978/79 då den uppskattades till 12,9 promille. De senaste årens analyser tyder däremot på något minskande andel.

Av rapporten framgår att 3/4 av FoU-anslagen kanaliseras genom tre departement, nämligen utbildningsdepartementet, industridepartementet (inkl affärsverken) och försvarsdepartementet.

En betydande förändring har inträffat beträffande försvarsdepartementets andel som sjunkit från 23 proc till 15 proc mellan budgetåren 1977/78 och 1980/81 medan industridepartementets andel ökat från 18 proc till 25 proc under samma tidsperiod.

Utbildningsdepartementets andel som är störst har ökat från 31 proc 1977/78 till 33 proc 1980/81.

I rapporten har anslagen klassificerats till olika ändamål med hänsyn till det huvudsakliga syftet med FoU-stödet. Under 1980/81 anvisas den största andelen, närmare 40 proc, för att främja allmän vetenskaplig utveckling (framförallt forskning vid universitet och högskolor). De viktigaste områdena inom detta ändamål är naturvetenskap, medicinsk vetenskap och teknisk vetenskap som vardera erhåller

ca 8–9 proc av de statliga Fou-anslagen. Ca 16 proc av FoU-anslagen ägnas åt försvarsforskning. Drygt 10 proc avsätts till främjande av forskning inom energi- och vattenförsörjningsområdet.

Ökad utbildning av tandläkare

I en proposition om behov och utbildning av tandvårdspersonal som regeringen just presenterat ingår förslag om dimensionering av tandläkarutbildningen. I propositionen föreslås en ökning med 40 platser vid tandläkarhögskolan i Umeå. Vidare bör intagningen öka med 20 platser inom befintliga lokaler i Huddinge och Göteborg. Tandläkarhögskolan vid Holländargatan i Stockholm föreslås bli avvecklad.

Tandläkarutbildning finns för närvarande på fyra orter – Malmö, Göteborg, Stockholm och Umeå – med en samlad årlig antagningskapacitet av 500 studerande.

I propositionen föreslås att planeringen inriktas på att öka antalet nybörjarplatser vid tandläkarhögskolan i Umeå från 60 till 100 från höstterminen 1981. Fram till dess att den planerade nybyggnaden vid regionsjukhuset i Umeå står färdig kommer lokalbehoven att lösas med tillfälliga åtgärder. En omfattande förnyelse av utrustningen kommer att ske i samband med utbyggnaden.

Genom att föreslå en ökning vid en redan befintlig enhet för tandläkarutbildning kan man åstadkomma ett effektivt utnyttjande av sammanhållna basresurser för utbildning och forskning. Vidare kan förslaget bidra till att häva den tandläkarbrist som alltjämt förekommer bland annat i de inre delarna i Norrland. En ökad tandläkarutbildning i Umeå ger också ett betydande tillskott av nya sysselsättningstillfällen.

Fler kvinnor än män studerar

Vid slutet av höstterminen 1979 fanns totalt 155 350 studerande i högskolan, meddelar SCB. Detta innebär en minskning med 1 proc jämfört med höstterminen 1978. Antalet

nybörjare på allmänna utbildningslinjer, påbyggnadslinjer och lokala utbildningslinjer var 27 800 höstterminen 1979. Höstterminen 1978 var motsvarande siffra 27 900.

Av samtliga studerande höstterminen 1979 var 53 proc kvinnor vilket är oförändrat jämfört med höstterminen 1978. Vidare var 41 proc 24 år eller yngre, 54 proc var i åldersgruppen 25–47 år och 5 proc var 48 år eller äldre. Vid en jämförelse med höstterminen 1978 har andelen studerande i åldersgruppen 24 år och yngre minskat med 2 procentenheter och andelen studerande i gruppen 25–47 år ökat med 2 procentenheter. Av samtliga kvinnor befann sig 60 proc i åldern 25 år eller äldre (58 proc höstterminen 1978) medan 58 proc av männen var 25 år eller äldre (57 proc höstterminen 1978).

SEKTORER

Högskolans utbildningslinjer hänförs till fem olika sektorer efter sin yrkesinriktning.

Inom sektorn för tekniska yrken hade maskintekniklinjen flest studerande: totalt 3 770, varav 5 proc kvinnor. Maskintekniklinjen hade även flest nybörjare jämfört med övriga utbildningar inom teknisk sektor. Antalet nybörjare var 670 och därav var 7 proc kvinnor. Den utbildningslinjen inom teknisk sektor som hade största antalet kvinnliga nybörjare var biologlinjen med 130 (48 proc av linjens totala antal nybörjare).

Inom sektorn för administrativa, ekonomiska och sociala yrkesinriktningar uppvissade ekonomlinjen flest studerande och där var även nybörjarna flest till antalet. Totalt fanns 7 740 studerande på linjen. Andelen kvinnor var 31 respektive 32 proc.

Inom vårdsektorn hade sjuksköterskelinjen totalt 6 890 studerande höstterminen 1979 och var därmed störst inom sektorn vad avser antalet studerande. Andelen kvinnor var 88 proc. På sjuksköterskelinjen fanns även flest nybörjare, nämligen 1 930 varav 88 proc var kvinnor.

Bland utbildningarna inom undervisningssektorn hade förskollärlinjen såväl största antalet studerande som nybörjare. Höstterminen 1979 fanns totalt 9 040 studerande på förskollärlinjen. Andelen kvinnor var 91 proc.

Inom sektorn för kultur och information svarade kulturkommunikationslinjen för största antalet studerande och största antalet nybörjare.

Totalt fanns 760 studerande på linjen varav 310 var nybörjare höstterminen 1979. Andelen kvinnor var 67 resp 70 proc.

Inga getton i Sverige

I sitt arbete med invandrarfrågor har socialstyrelsen gång efter annan stött på åsikten att invandarnas bostättning i landet borde styras. Ett argument har varit risken för gettobildning och idag råder det i praktiken inflyttningsstopp i vissa kommuner. Erfarenheterna visar dock att debatten ofta inte grundas på analys av vare sig skälen till bostättningsmönstret eller av vilka effekter olika åtgärder skulle kunna få.

För att ge underlag för fördjupade kunskaper om etniska minoriteter, bostadssegregation och gettobildning har socialstyrelsen gjort en genomgång av internationell forskning på området. Resultatet av detta presenteras nu i rapporten "Isolering eller gemenskap? Etniska minoriteter och bostadssegregation" (Socialstyrelsen redovisar, 1980: 1).

Av rapporten framgår klart att getton i vanlig mening – med ofrivillig boendekoncentration, undermåliga bostäder, arbetslöshet och social segregation – inte finns i Sverige. Det faktum att det i ett visst område bor många människor från olika länder och kulturer innebär inte att området är ett getto. Däremot uppvisar Sverige många exempel på självvald segregation. I rapporten pekas på flera orsaker till denna frivilliga segregation, tex närhet till information från landsmän, tryggade sociala kontakter samt hjälp vid sjukdom, arbetslöshet eller andra personliga svårigheter.

Olika etniska gruppers behov och önskningar skiljer sig i så hög grad att det är svårt att dra generella slutsatser om vilken bostadspolitik som är lämpligast. Samtidigt är det vanskligt att basera bostadspolitiken på det ofta återkommande önskemålet om att invandrargrupperna ska spridas för att för stora koncentrationer inte ska uppstå, eftersom dessa önskemål ofta grundar sig på en mer eller mindre omedveten fruktan för att förlora den kulturella dominansen.

Valfriheten ingår som ett mål i

den svenska invandarpolitiken och varje diskriminering, positiv eller negativ, utgör en inskränkning av denna frihet. Etniska minoriteter måste själva ha frihet att välja om de vill assimileras eller inte samt var eller hur de vill bo.

Över 10 000 "tunga" narkomaner

Huvudrapporten från utredningen om narkotikamissbrukets omfattning (UNO), vars resultat i huvudsak presenterades i våras, föreligger i tryck i socialdepartementets Ds-serie.

Det tunga narkotikamissbruket är enligt utredningens bedömning 10 000–14 000 personer hemfallna åt. Av dessa är 7 500–10 000 injektionsmissbrukare. 1 500–2 000 injicerar dagligen eller så gott som dagligen.

Det totala tunga narkotikamissbruket i Storstockholmsområdet omfattar 3 000–4 500 personer, i Stormalmö-Lund 1 400–2 000 och i Storgöteborg likaså 1 400–2 000. Det dagliga injektionsmissbruket bedöms omfatta 650–900 personer i Storstockholm. 350–450 i Stormalmö-Lund och 200–300 i Storgöteborg.

Storstadsområdena svarar för omkring 60 proc av det uppskattade totala tunga narkotikamissbruket i landet och för ca 80 proc av det tyngsta missbruket.

Tre fjärdedelar av de rapporterade fallen av tungt missbruk gällde män och en fjärdedel kvinnor. Genomsnittsåldern var 27 år.

Narkotikamissbruket bedöms inte ha undergått större förändringar under 70-talet i Storstockholmsområdet men utanför detta har ökningen varit stor.

Bilden av det tunga missbruket domineras enligt undersökningen fortfarande av centralstimulantia. Missbruket av opiat (bl a heroin) utgör ett relativt omfattande inslag. Inslaget av cannabis är påtagligt för samtliga delgrupper som ingår i det tunga missbruket.

Missbruk av flera olika preparat hos en och samma person är mycket vanligt.

Det är vidare mycket vanligt att tunga narkotikamissbrukare också missbrukar alkohol.